

УДК 332.146.2:330.131.7](477-651.2:470-651.1)

Медвідь Ганна Сергіївна

асистент кафедри регіоналістики і туризму

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Medvid Hanna

Assistant of the Department of Regional Studies and Tourism

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

ORCID: 0000-0002-5470-704X

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-4-9824

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КЛЮЧОВИХ РИЗИКІВ ДЛЯ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ВІЙНИ

IDENTIFICATION OF KEY RISKS FOR REGIONS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS, TAKING INTO ACCOUNT THE IMPACT OF WAR

Анотація. Вступ. Світ зіткнувся з безпрецедентними викликами, які загрожують досягненню Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році. Пандемія COVID-19, зміна клімату, геополітична напруженість та, зокрема, війна в Україні значно погіршили ситуацію, створивши нові ризики та перешкоди для стійкого розвитку. Війна в Україні має руйнівний вплив на регіони, що призводить до втрати життів, людських страждань, масового переміщення людей, руйнування інфраструктури та економічних збитків. Це негативно впливає на всі 17 ЦСР, роблячи досягнення багатьох з них неможливим у найближчі роки. Враховуючи складність сучасного геополітичного середовища, такий аналіз стає критично важливим для розробки стратегій управління кризовими ситуаціями та забезпечення сталого розвитку регіонів у майбутньому.

Мета. Метою дослідження є проведення аналізу та ідентифікація ключових ризиків для регіонів у контексті цілей сталого розвитку, з особливим акцентом на вплив війни. Дослідження спрямоване на висвітлення наслідків війни для різних аспектів сталого розвитку регіонів, таких як економіка, екологія, соціальна сфера та політика.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: аналіз літературних джерел, а саме наукових праць, зокрема статей, тез, монографій, звітів та інших джерел для збирання інформації про ключові ризики для регіонів у контексті цілей сталого розвитку та впливу війни.

В ході дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичний аналіз та систематизація (для вивчення та узагальнення існуючих знань про ключові ризики для регіонів у контексті Цілей сталого розвитку, а також для визначення впливу війни на ці ризики); статистичний аналіз та синтез (для збору та обробки інформації з джерел, таких як наукові публікації, звіти міжнародних організацій, статистичні дані для оцінки масштабу ризиків, їхнього впливу та динаміки в різних регіонах); логічне узагальнення результатів (для формулювання висновків та подальших перспектив щодо мінімізації впливу ключових ризиків на досягнення ЦСР у регіонах).

Результати. У ході дослідження було визначено ключові ризики для регіонів у контексті Цілей сталого розвитку та вплив війни на ці ризики. Розкрито специфіку впливу війни на різні аспекти ЦСР та взаємозв'язок між ризиками та іншими факторами, що впливають на сталий розвиток. З'ясовано, що війна несе в собі негативні наслідки, а саме зруйнування інфраструктури, зменшення інвестицій, економічної нестабільності, масової міграції, загострення екологічних проблем, а також зростання напруги в суспільстві.

В цілому, проведене дослідження дозволяє краще зрозуміти взаємозв'язок між війною та ризиками для сталого розвитку регіонів, що є важливим кроком у розробці комплексних стратегій повоєнного відновлення в контексті ЦСР.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується вивчити досвід та провести порівняльний аналіз інших країн, які пережили війну, а також розробити комплексні стратегії досягнення ЦСР в регіонах з урахуванням специфіки кожного регіону та впливу війни.

Ключові слова: сталий розвиток, регіон, ідентифікація ключових ризиків, Цілі сталого розвитку, війна, повоєнне відновлення, стратегії.

Summary. Introduction. The world is facing unprecedented challenges that threaten the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) adopted by the United Nations in 2015. The COVID-19 pandemic, climate change, geopolitical tensions, and, in particular, the war in Ukraine have significantly worsened the situation, creating new risks and obstacles to sustainable development. The war in Ukraine has had a devastating impact on the regions, resulting in loss of life, human suffering, massive displacement, destruction of infrastructure and economic losses. This negatively impacts all 17 SDGs, making many of them impossible to achieve in the coming years. Given the complexity of the current geopolitical environment, such an analysis is becoming critical to developing strategies for crisis management and ensuring sustainable regional development in the future.

Purpose. The purpose of the study is to analyze and identify key risks for the regions in the context of the Sustainable Development Goals, with a special focus on the impact of war. The study is aimed at highlighting the consequences of war for various aspects of sustainable development of regions, such as the economy, environment, social sphere and politics.

Materials and methods. The research materials are based on the analysis of literary sources, as well as scientific works, including articles, abstracts, monographs, reports and other sources to collect information on key risks for regions in the context of sustainable development goals and the impact of war.

The following scientific methods were used in the study: theoretical analysis and systematization (to study and summarize existing knowledge about key risks for regions in the context of the Sustainable Development Goals, as well as to determine the impact of war on these risks); statistical analysis and synthesis (to collect and process information from sources such as scientific publications, reports of international organizations, statistics to assess the scale of risks, their impact and dynamics in different regions); logical generalization of results (to formulate conclusions and present

Results. The study identified key risks for the regions in the context of the Sustainable Development Goals and the impact of war on these risks. The specifics of the war's impact on various aspects of the SDGs and the relationship between risks and other factors affecting sustainable development are revealed. It is shown that the war has negative consequences, namely the destruction of infrastructure, reduced investment, economic instability, mass migration, exacerbation of environmental problems, and increased tension in society.

Overall, the study allows us to better understand the relationship between war and risks to sustainable regional development, which is an important step in developing comprehensive post-war recovery strategies in the context of the SDGs.

Prospects. In further research, it is proposed to study the experience and conduct a comparative analysis of other countries that have survived the war, as well as to develop comprehensive strategies for achieving the SDGs in the regions, taking into account the specifics of each region and the impact of the war.

Key words: sustainable development, region, identification of key risks, Sustainable Development Goals, war, post-war recovery, strategies.

Постановка проблеми. Військова агресія Росії проти України створює серйозну загрозу досягненню Цілей сталого розвитку. Ця війна порушує міжнародний мир та безпеку, загрожує життям та добробуту людей, а також спричиняє значну екологічну та гуманітарну кризу. У цьому контексті, ідентифікація ключових ризиків для регіонів стає надзвичайно важливою, оскільки війна впливає на економічний, екологічний, соціальний та політичний розвиток не лише території України, а й у світі загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику досягнення цілей сталого розвитку в умовах війни досліджували науковці І. Гайдучкий та А. Голобородько [1], у свою чергу вплив війни на психічне здоров'я людини, а також на соціально-економічні детермінанти формування громадського здоров'я населення України досліджували Л. П'янківська [2], Г. Слабкий, та С. Німчук [3], Р. Агакерімова [4] аналізувала вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку, Л. Безручко, С. Білоус, та М. Філь [5], вивчали сферу туризму, зокрема готельне господарство України в умовах війни, І. Шувар, Г. Корпіта, Б. Шувар, А. Шувар [6] висвітлили у своїй праці руйнівний вплив війни на аграрний сектор

і економіку України, вивченням впливу війни на ринок праці та демографічну ситуацію в Україні займалися М. Дрозач, Л. Дорошенко, Г. Заяць [7], питаннями екології, клімату та водних ресурсів у контексті впливу війни досліджували О. Ситник, О. Проценко [8], Є. Корецька, О. Семенова, О. Тогачинська, О. [9].

Метою статті є проведення аналізу та ідентифікація ключових ризиків для регіонів у контексті цілей сталого розвитку, з особливим акцентом на вплив війни. Дослідження спрямоване на висвітлення наслідків військових дій для різних аспектів сталого розвитку регіонів, таких як економіка, екологія, соціальна сфера та політика.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: аналіз літературних джерел, а саме наукових праць, зокрема статей, тез, монографій, звітів та інших джерел для збирання інформації про ключові ризики для регіонів у контексті цілей сталого розвитку та впливу війни.

У ході дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичний аналіз та системація (для вивчення та узагальнення існуючих знань про ключові ризики для регіонів у контексті Цілей сталого розвитку (ЦСР), а також для визначення впливу війни на ці ризики); статистичний

аналіз та синтез (для збору та обробки інформації з джерел, таких як наукові публікації, звіти міжнародних організацій, статистичні дані для оцінки масштабу ризиків, їхнього впливу та динаміки в різних регіонах); логічне узагальнення результатів (для формулювання висновків та подальших перспектив щодо мінімізації впливу ключових ризиків на досягнення ЦСР у регіонах).

Виклад основного матеріалу. Російсько-українська війна представляє собою надзвичайно важливу світову подію, яка викликала безліч глобальних криз. Окрім людських жертв, цей військовий конфлікт має серйозний вплив на природне середовище, економіку і суспільство. Ця ситуація спричинила послідовність подій зі значущими наслідками на міжнародному рівні, особливо в галузях енергетики та продовольства. У контексті цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, цей конфлікт підсилює важливість роботи над збереженням миру та безпеки, захистом прав людини і природи, сталої економічної розвиненості і доступності продовольства, а також підкреслює необхідність глобальних зусиль для вирішення конфліктів і відновлення сталого розвитку в уражених регіонах.

Стратегічна ціль 1. Подолання бідності

У 2022 році в Україні рівень бідності зріс з 5,5% до 24,2%, що призвело до того, що ще 7,1 мільйона людей опинилися у складних умовах життя [10]. Особливо це стосується жителів сільських районів, які зазнають найбільшого впливу, проте їх проблеми часто залишаються поза увагою. Варто зазначити, що в Україні за час війни зросли ціни на продукти харчування, паливо та послуги. Також з початком повномасштабного вторгнення, в Україні відбулася міграція населення, також проблемним у цьому контексті залишається питання зайнятості та можливостей працевлаштування.

Стратегічна ціль 2. Подолання голоду

За даними Українського клубу аграрного бізнесу [11] до війни Україна щороку споживала 19 млн. тонн зерна та 2 млн. тонн олійних культур — 21 млн. тонн загалом. Тепер цей обсяг на 10–15% менший — 17,8–19 млн. тонн. Війна посилює голод і погане харчування не лише в Україні, а й в інших частинах світу, тому збереження аграрного сектору також залежить від експорту. У разі, якщо морські порти не функціонують, фермери можуть бути змушені скоротити площу під посів. Також збору врожаю заважають інтенсивні ракетні обстріли, що знищують поля, а ворожі снаряди, особливо в прифронтовій зоні, руйнують техніку, склади та знищують продукцію. Втрата зрошення Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей через підлив дамби Каховської ГЕС, саме функціонування меліоративних систем південних областей стає неможливим без води з Каховського водосховища.

Стратегічна ціль 3. Міцне здоров'я

Питання захисту ментального здоров'я набуло надзвичайної актуальності після розпочатку повномасштабної війни [12]. Найвластивішою загрозою для людської психіки під час війни є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Він може виникнути внаслідок переживання людиною травматичної події, яка загрожувала її життю чи фізичній цілісності, або якщо вона була свідком подібного щодо інших людей чи дізналася про травматичну подію, що сталася з її рідними (смерть або загроза життю) [13]. Внаслідок пошкоджень медичної інфраструктури, відсутності води та електрики українцям загрожують також інфекційні захворювання.

Стратегічна ціль 4. Якісна освіта

З моменту повномасштабного вторгнення РФ здійснює терористичні акти проти мирного населення України, порушуючи звичай війни та мирні угоди. Після повномасштабного вторгнення масштаби терору зросли, і основною метою для ворожих обстрілів стала цивільна інфраструктура.

Так, станом на кінець травня 2023 року, 3267 закладів освіти в Україні частково пошкоджені через бомбардування та обстріли з боку Росії. З них 261 — повністю зруйновані [14]. Слід зазначити, що періодичні авіаудари та військові дії, які унеможливають належну та безпечну організацію освітнього процесу у навчальних закладах, а особливо у ЗВО [15]. Тому було запроваджено дистанційне навчання або змішаний формат, де це можливо з урахуванням безпекових ситуацій.

Доцільно наголосити, що через аварійні відключення електроенергії, які стали наслідком ракетних обстрілів Росією, критична інфраструктура в Україні була серйозно пошкоджена. У зв'язку з цим, школярі та здобувачі вищої освіти були змушені отримувати освіту в умовах темряви.

Стратегічна ціль 5. Гендерна рівність

Існування гендерної рівності можливе тоді, коли жінки та чоловіки як громадяни матимуть рівні можливості, права та обов'язки [12]. У воєнний час така тенденція значно погіршилась, оскільки на тлі воєнних дій і значного зростання кількості та складності побутових питань, зокрема відсутності електричної енергії, води, зв'язку, руйнації житла тощо. Жінки вимушені віддавати перевагу справам, що пов'язані із виживанням домогосподарств, а це часто призводить до відмови від власної кар'єри та інших способів самореалізації. Зазначене стосується передусім тих сімей, які залишилися в Україні й в яких чоловіки мобілізовані, загинули чи отримали тяжкі травми.

У цій новій реальності жінки виявляють активну громадянську позицію, беруть участь у суспільно-політичних подіях, волонтерстві та навіть захисті України, включаючи службу на бойових позиціях.

Стратегічна ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови

Боеприпаси і військова техніка містять такі шкідливі речовини, як свинець, ртуть і тротил. Навіть після завершення війни, ці токсичні важкі метали і вибухові речовини залишаються в ґрунті, створюючи серйозні проблеми з екологічною безпекою та здоров'ям людей.

У додаток до цього, вивільнення токсичних речовин з боеприпасів та руйнування промислової інфраструктури призвели до забруднення питної води. Відходи, які утворюються в результаті пожежі, такі як попіл, а також боеприпаси, сприяють погіршенню якості поверхневих і ґрунтових вод. Наслідками війни є підриви дамб та мостів, зокрема затоплення територій річкою Ірпінь. Наслідками підриву Каховської ГЕС є мор риби, затоплення територій та потрапляння прісної води до Чорного моря, а також без питної води частково залишилося як населення України, так і окуповані Росією території.

Стратегічна ціль 7. Відновлювальна енергія

Не зважаючи на постійні обстріли активно розвивається сектор відновлювальної енергетики з метою зменшення залежності від імпорту енергоресурсів та зниження викидів парникових газів. Впродовж 2022–2023 років Україна досягла значних досягнень у цьому напрямку. Успішно збільшується виробництво електроенергії з використанням відновлювальних джерел, зокрема сонячної та вітрової енергії. За даними Міністерства енергетики та захисту довкілля України, обсяги виробництва електроенергії з відновлювальних джерел у 2023 році збільшилися на 15% порівняно з попереднім періодом [16].

Уряд України активно сприяє привабленню інвестицій у відновлювальну енергетику шляхом розробки та впровадження різноманітних програм та пільг для інвесторів [17]. За цей період було запроваджено нові законодавчі ініціативи, спрямовані на спрощення та прискорення процедур отримання ліцензій на будівництво об'єктів вітроенергетики, що сприятиме подальшому розвитку цього сектора.

Стратегічна ціль 8. Гідна праця та економічне зростання

З початку 2022 року суттєво змінилася динаміка ринку праці та економічна ситуація в країні. Мільйони людей втратили роботу, багато підприємств призупинили свою діяльність, а ВВП України значно скоротився. Війна спричинила масову міграцію населення, в тому числі і робочої сили, що призвело до дефіциту робочої сили в певних галузях економіки та зниження ефективності виробництва. Збільшилися потреби у соціальній підтримці для постраждалих від війни, що в майбутньому може стати фінансовим тягарем для державного бюджету і обмежити можливості інвестування в інші сфери, включаючи розвиток праці та економічне зростання.

Стратегічна ціль 9. Інновації та інфраструктура

На початку 2022 року Україна зіштовхнулася зі значними викликами у сфері інновацій та інфраструктури. Проте, незважаючи на це, спрямовувалися зусилля на стимулювання інноваційних проектів та розвиток інноваційних технологій, зокрема в галузях інформаційних технологій, медицини, енергетики та сільського господарства.

Щодо інфраструктури, то акцентується увага на реконструкції та розвитку транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури. У період воєнного стану важливо зосередити зусилля на відновленні зруйнованих об'єктів інфраструктури та забезпеченні їх безпеки.

Стратегічна ціль 10. Скорочення нерівності

Війна в Україні значно поглибила нерівність в країні. Мільйони людей втратили роботу та засоби до існування, мільйони стали вимушеними переселенцями, а доступ до базових послуг, таких як освіта та охорона здоров'я, значно обмежений. Попри ці обставини, важливо вдосконалювати соціальні програми та заходи підтримки для уразливих груп населення, зокрема малозабезпечених сімей, людей з інвалідністю та молоді. Також зусилля повинні бути спрямовані на забезпечення доступу до освіти, медичної допомоги та соціальних послуг для всіх громадян.

Стратегічна ціль 11. Сталий розвиток міст та спільнот

Міста відіграють важливу роль у глобальній економіці та розвитку. Вони є центрами інновацій, торгівлі та культури. Багато міст зруйновані та пошкоджені, мільйони людей були змушені покинути свої домівки. Це призвело до зростання бідності, нерівності та соціальної напруженості.

Незважаючи на виклики, уряд України вдосконалює стратегії та програми для забезпечення сталого розвитку своїх міст та спільнот. Зусилля зосереджені на стимулюванні економічного розвитку міст, зокрема шляхом приваблення інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу, туризму та інноваційних галузей. Реалізуються проекти з відновлення та збереження зелених зон, зокрема парків, скверів та лісів. Вдосконалюються соціальні програми та послуги для всіх верств населення, зокрема для вразливих груп, зокрема можливості доступу до освіти, медичної допомоги, житла та культурних заходів.

Стратегічна ціль 12. Відповідальне споживання

Війна в Україні має руйнівний вплив на довкілля та економіку. Інфраструктура зруйнована, мільйони людей змушені були покинути свої домівки, а виробництво та споживання товарів і послуг значно скоротилися.

В цих умовах свідоме використання ресурсів є надзвичайно важливим. Це допоможе зберегти довкілля, стимулювати економіку та забезпечити стійкість для майбутніх поколінь. Необхідно популяризувати методи енергоефективності,

використання альтернативних джерел енергії, зменшити споживання води та інших природних ресурсів, стимулювати ініціативи, спрямовані на відновлення та збереження природних екосистем.

Стратегічна ціль 13. Боротьба зі зміною клімату

Постійні пожежі лісів, будинків, підприємств та нафтобаз, що спричинені війною, також вирубка лісів, дощові паводки, викиди в атмосферне повітря негативно впливають на навколишнє середовище, що призводить до зміни клімату. Внаслідок пожеж, обстрілів та наступу російської техніки викиди діоксиду вуглецю зросли на близько 120 млн. тонн, що створює додаткове навантаження на кліматичну систему. Загальні викиди від горіння палива під час війни оцінюються в 18,8 млн. тонн CO₂. Окрема категорія забруднення — детонування боєприпасів, що забезпечило потрапляння додаткових 2 млн. тонн викидів за рік війни [18].

Стратегічна ціль 14. Збереження морських екосистем

Морські екосистеми, як важливий компонент біорізноманіття планети, стикаються з різноманітними загрозами, серйозну небезпеку несуть міни. Узбережжя моря зараз заміноване і не може служити для рекреації та відпочинку людей, що створює додаткові ризики та обмежує доступ до прибережних зон. Під час процесу руйнування боєприпасів у воді вивільнюються токсичні речовини, який представляє загрозу морській екосистемі та, у кінцевому підсумку, потрапляє до страв тих, хто споживає рибу та інші морські продукти. Загибель прісноводної риби та інших біоресурсів у солоних водах Чорного моря через зруйнування Каховської ГЕС. У свою чергу, масивний наплив прісної води призвів до загибелі чорноморської фауни.

Стратегічна ціль 15. Збереження екосистем суходолу

Негативним впливом на екосистему суходолу є війна, оскільки пожежі знищують велику кількість представників різних видів фауни та флори, забруднюють атмосферне повітря різними речовинами, такими як сірка, азот, незгорілі вуглеводні, та наявність важких металів у біомасі. Наслідком також є велика кількість викидів двооксиду вуглецю (CO₂) в атмосферу. Також на суходолах знаходять уламки ракет, боєприпаси та інші небезпечні для життя предмети, що негативно впливають на якість ґрунтів, підземних вод та на здоров'я громадян.

Стратегічна ціль 16. Мир та справедливість

Війна в Україні серйозно підірвала мир, справедливість та верховенство права в країні. Тисячі людей були змушені покинути свої домівки через бойові дії та загрозу для свого життя. Ця війна призвела до значного зростання кількості смертей, руйнування і переміщення. Багато жителів України та інших країн опинилися в критичній ситуації.

Завдання післявоєнного відновлення буде важким і тривалим. Структурування великих гуманітарних, фінансових та екологічних витрат стане важливим завданням на шляху до стабільного миру. Забезпечення стійкого миру та відновлення пошкоджених регіонів стануть наступними ключовими кроками у розв'язанні цієї глобальної проблеми.

Стратегічна ціль 17. Партнерство заради стійкого розвитку

Партнерство для сталого розвитку в умовах війни вимагає взаємодії між урядом, громадським сектором, міжнародними організаціями та місцевими громадами з метою забезпечення відновлення та сталого розвитку України в умовах конфлікту.

Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення Цілей сталого розвитку. Прикладом є проекти, що реалізують спільно бізнесом та державою — (проекти державно-приватного партнерства (ДПП)). ДПП — це взаємовигідна співпраця, публічного та приватного партнерів з метою вирішення державних, муніципальних або інших суспільно значущих завдань, що знаходяться в сфері публічного інтересу. [19].

Дослідивши вплив війни на 17 ЦСР, було виявлено, що війна значно посилює ризики для регіонів у багатьох аспектах. Це включає поглиблення бідності та нерівності, загрозу продовольчої безпеки, зміну клімату, знищення довкілля, порушення прав людини, а також слабкість інституцій.

Візуалізація цих зв'язків і вирішення проблем, викликаних війною, зображено на рис. 1.

Важливо зазначити, що це лише загальні рекомендації. Конкретні заходи, які необхідно вжити, будуть залежати від контексту конкретного регіону. Однак, представлена схема може слугувати основою для розробки стратегій досягнення ЦСР в умовах нестабільності, спричиненої війною. Дане дослідження має важливе значення для розуміння впливу війни на регіони України у контексті ЦСР, оскільки проведено ідентифікацію ключових чинників, а також для розробки ефективних стратегій повоєнного відновлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, війна в Україні має руйнівний вплив на регіони та їхні можливості досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). Вона створює нові ризики та поглиблює існуючі проблеми, ускладнюючи шлях до стійкого розвитку. Визначено, що ключовими ризиками для регіонів у контексті ЦСР з урахуванням впливу війни є: втрата життя, поранення та переміщення людей, руйнування інфраструктури, економічний спад, погіршення продовольчої безпеки, погіршення екологічної ситуації, посилення соціальної напруженості, етнічних та релігійних конфліктів.

Саме тому для досягнення ЦСР в регіонах в умовах війни та післявоєнної відбудови необхідно: припинення війни та встановлення стійкого

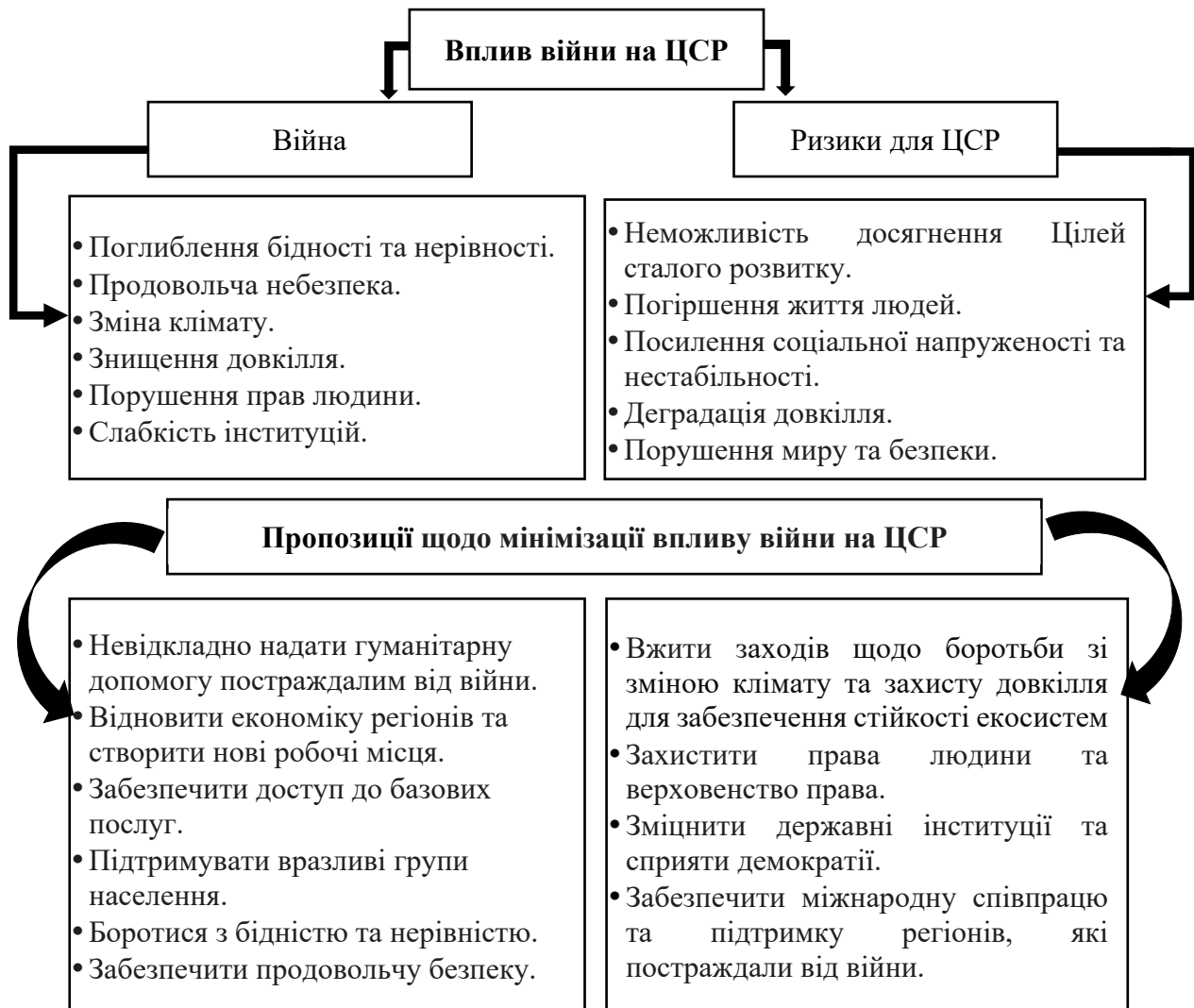

Рис. 1. Взаємозв'язок між війною, ризиками для ЦСР та пропозиціями щодо їх мінімізації
Джерело: авторська розробка

миру, надання гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури, підтримка економічного розвитку, забезпечення продовольчої безпеки, захист довкілля тощо. Досягнення ЦСР в регіонах в умовах війни та післявоєнної відбудови є складним завданням, але можливим.

В подальших наукових дослідженнях пропонується вивчити досвід та провести порівняльний аналіз інших країн, які пережили війну, а також розробити комплексні стратегії досягнення ЦСР в регіонах з урахуванням специфіки кожного регіону та впливу війни.

Література

1. Гайдуцький І., Голобородько А. Проблеми досягнення цілей сталого розвитку в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 08 груд. 2022 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. С. 270–271.
2. П'янківська Л. Вплив наслідків війни на психічне здоров'я людини: огляд зарубіжних досліджень. *SCIEN-TIA: collection of scientific papers.* (April 1, 2022; Krakow, Poland). 2022. С. 79–81.
3. Слабкий Г. О., Німчук С. С. Вплив війни з РФ на соціально-економічні детермінанти формування громадського здоров'я населення України. *Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference.* Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. Р. 94–98.
4. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство.* 2023. № 50.

5. Безручко Л., Білоус С., Філь М. Готельне господарство України в умовах війни: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47.
6. Шувар І. А., Корпіта Г. М., Шувар Б. І., Шувар А. М. Руйнівний вплив війни на аграрний сектор і економіку України. *Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум: доповіді учасників міжн. наук.-практ. конф. (01–02 червня 2023 р., м. Миколаїв)*. Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 319–322.
7. Дрозач М. І., Дорошенко Л. С., Заяць Г. С. Вплив війни на ринок праці та демографічну ситуацію в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії упра ління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 3 (70). С. 84–92.
8. Ситник О. І., Проценко О. В. Вплив війни на клімат та водні ресурси. *Наукові записки екологічної лабораторії УДПУ*. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 26. С. 92–98.
9. Корецька Є., Семенова О., Тогачинська О. Токсичний вплив війни на екологію України. *Scientific research in the modern world: the 8th Intern. scientific and practical conf.* (June 1–3, 2023). Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. 639 p. (P. 214).
10. Pawn shops and bread queues: poverty grips Ukraine as war drags on. *The Guardian*. 30.04.2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/30/ukraine-war-poverty-irpin-pawn-shops-bread-queues> (дата звернення: 10.04.2024).
11. Урожай 2023 року виявився кращим, ніж очікувалося, але є погана новина: значною мірою це зростання завдячує нагоді. *Українська правда*. 05.09.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/5/703942/> (дата звернення: 10.04.2024).
12. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 27.06.2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny> (дата звернення: 12.04.2024).
13. Посттравматичний стресовий розлад. *Центр когнітивно-поведінкової терапії*. 2023. URL: <https://kpt-center.com.ua/poslugi/posttravmatichnij-stresovij-rozlad/> (дата звернення: 12.04.2024).
14. Статистика війни: скільки закладів освіти в Україні зруйнували росіяни. *Перший Кембриджський центр*. 31.05.2023. URL: <https://cambridge.ua/uk/news/voyna-v-ukraine-skolko-uchebnykh-zavedeniy-razrushila-rossiya/> (дата звернення: 13.04.2024).
15. Дюжикова Т., Бальоха А., Чепелюк А. Особливості організації освітнього процесу у ЗВО в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 11 (16). С. 58–66.
16. *Міністерство енергетики України : вебсайт*. URL: <https://www.mev.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2024).
17. Інвестиції в енергетику і вихід на європейські ринки: зустріч керівництва Міненерго з бізнесом та дипломатами. *Урядовий портал*. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/investytsii-v-enerhetyku-i-vykhid-na-ievropeiski-rynky-zustrich-kerivnytstva-minenerho-z-biznesom-ta-dyplomaty> (дата звернення: 13.04.2024).
18. 120 млн. тонн викидів за рік. Війна Росії проти України віддаляє світ від кліматичної нейтральності. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 28.09.2023. URL: <https://mepr.gov.ua/120-mln-tonn-vykydiv-za-rik-vijna-rosiyi-proty-ukrayiny-viddalyaye-svit-vid-klimatichnoyi-nejtralnosti/> (дата звернення: 13.04.2024).
19. Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку. *Національний проєкт Дія.Бізнес*. 28.11.2021. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cil-17-partnerstvo-zaradi-stalogo-rozvitku> (дата звернення: 13.04.2024).

References

1. Haidutskyi, I., & Holoborodko, A. (2022). Problemy dosiahnennia tsilei staloho rozvytku v umovakh viiny [Challenges of achieving sustainable development goals in the context of war] *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy*, 270–270. [in Ukrainian].
2. Piankivska, L. (2022). Vplyv naslidkiv viiny na psykhične zdorovia liudyny: ohliad zarubizhnykh doslidzhen [The impact of war on human mental health: a review of foreign research]. *Collection of scientific papers "SCIENTIA"*, (pp. 79–81) [in Ukrainian].
3. Slabkyi, H. O., & Nimchuk, S. S. (2023). Vplyv viiny z rf na sotsialno-ekonomichni determinanty formuvannia hromadskoho zdorovia naselennia Ukrainy [The Impact of the War with Russia on the Socioeconomic Determinants of Public Health in Ukraine]. *Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada [in Ukrainian].
4. Ahakerimova, R. (2023). Vplyv viiny v Ukraini na natsionalnu ta hlobalnu prodovolchu bezpeku [The impact of the war in Ukraine on national and global food security] *Економіка та суспільство*, 50 [in Ukrainian].
5. Bezruchko, L., Bilous, S., & Fil, M. (2023). Hotelne hospodarstvo Ukrainy v umovakh viiny: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Hotel industry in Ukraine during the war: current state and development prospects]. *Економіка та суспільство*, 47 [in Ukrainian].

6. Shuvar, I. A., Korpita, H. M., Shuvar, B. I., & Shuvar, A. M. (2023). Ruinivnyi vplyv viiny na ahraryni sektor i ekonomiku Ukrainy [The devastating impact of the war on Ukraine's agricultural sector and economy]. *Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh viiny i pislivoiennoho vidnovlennia: hlobalni ta natsionalni vymiry. Mizhnarodnyi forum: dopovidi uchastnykiv mizhn. nauk.-prakt. konf.* (pp. 319–322). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy; Mykolaivskiy natsionalnyi ahraryni universytet. Mykolaiv: MNAU [in Ukrainian].

7. Drozach, M. I., Doroshenko, L. S., & Zaiats, H. S. (2023). Vplyv viiny na rynek pratsi ta demografichnu sytuatsiiu v Ukraini [The impact of the war on the labor market and demographic situation in Ukraine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky*, 3 (70), 84–92 [in Ukrainian].

8. Sytnyk, O. I., & Protsenko, O. V. (2023). Vplyv viiny na klimat ta vodni resursy [The impact of war on climate and water resources]. *Naukovi zapysky ekolohichnoi laboratorii UDPU*. Uman: Vydavets "Sochinskyi M. M.", 26, 92–98 [in Ukrainian].

9. Koretska, Ye., Semenova, O., & Tohachynska, O. (2023). Toksychnyi vplyv viiny na ekolohiiu Ukrainy [The toxic impact of war on Ukrainian ecology]. *The 8 th International scientific and practical conference "Scientific research in the modern world"* (p. 214). Perfect Publishing. Toronto, Canada [in Ukrainian].

10. Pawn shops and bread queues: poverty grips Ukraine as war drags on. (2023). *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/30/ukraine-war-poverty-irpin-pawn-shops-bread-queues>.

11. Urozhai 2023 roku vyiavyvsia krashchym, nizh ochikuvalosia, ale ye pohana novyna: znachnoiu miroiu tse zrostannia zavdiachuie nahodi [The 2023 crop turned out to be better than expected, but there is bad news: much of this growth is due to opportunity]. (2023). *Ukrainska pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/5/703942/> [in Ukrainian].

12. Pidtrymka mentalnogo zdorovia v chasy viiny [Mental health support in times of war]. (2023). *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viiny> [in Ukrainian].

13. Posttravmatychnyi stresovyi rozlad [Post-traumatic stress disorder]. (2023). *Tsentr kohnityvno-povedinkovoi terapii*. URL: <https://kpt-center.com.ua/poslugi/posttravmatichnij-stresovij-rozlad/> [in Ukrainian].

14. Statystyka viiny: skilky zakladiv osvity v Ukraini zruinuvaly rosiiany [War statistics: how many educational institutions in Ukraine were destroyed by the Russians]. (2023). *Pershyi Kembryzhskiy tsentr*. URL: <https://cambridge.ua/uk/news/voyna-v-ukraine-skolko-uchebnykh-zavedeniy-razrushila-rossiya/> [in Ukrainian].

15. Diuzhykova, T., Balokha A., & Chepeliuk A. (2022). Osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu u ZVO v umovakh viiny [Peculiarities of the organization of the educational process in higher education institutions in times of war]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 11 (16), 58–66 [in Ukrainian].

16. *Ministerstvo enerhetyky Ukrainy*. URL: <https://www.mev.gov.ua> [in Ukrainian].

17. Investytsii v enerhetyku i vykhid na yevropeiski rynky: zustrich kerivnytstva Minenerho z biznesom ta dyplomatomy [Investments in energy and access to European markets: a meeting of the leadership of the Ministry of Energy with business and diplomats]. (2024). *Uriadovyi portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/investytsii-v-enerhetyku-i-vykhid-na-ievropeiski-rynky-zustrich-kerivnytstva-minenerho-z-biznesom-ta-dyplomatomy> [in Ukrainian].

18. 120 mln tonn vykydiv za rik. Viina rosiy proty Ukrainy viddaliaie svit vid klimatychnoi neitralnosti [120 million tons of emissions per year. Russia's war against Ukraine is moving the world away from climate neutrality]. (2023). *Ministerstvo zakhystu dokillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. URL: <https://mepr.gov.ua/120-mln-tonn-vykydiv-za-rik-vijna-rosiyyi-proty-ukrayiny-viddalyaye-svit-vid-klimatychnoyi-nejtralnosti/> [in Ukrainian].

19. Tsil 17. Partnerstvo zarady staloho rozvytku [Goal 17. Partnership for sustainable development]. (2021). *Natsionalnyi proiekt Diia.Biznes*. URL: <https://business.diaa.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cil-17-partnerstvo-zaradi-stalogo-rozvitku> [in Ukrainian].